

MAĞARA RESİMLERİNDEN “VISION BOARD”LARA: MİTİK BİLİNÇ VE RİTÜEL DAVRANIŞLAR

FROM CAVE PAINTINGS TO “VISION BOARDS”: MYTHICAL CONSCIOUSNESS AND RITUAL BEHAVIORS

Fatih KÖKSAL*

ÖZ: Bu çalışmanın temel amacı Türkçeye “hayal panosu” olarak çevrilen “vision board”ların, arkaik ve geleneksel ritüellerle ilişkili olup olmadığını belirlemektir. Çalışmada hayal panolarının insanlığın kadim ritüelleriyle aynı kaynaktan doğduğu, insanın anlam ve istikrar arayışının mitik düşünceye dayanan büyüsel yöntemler aracılığıyla karşılanma çabasının güncel bir örneği olduğu savunulmaktadır. Hayal panolarının çağdaş bir ritüel olarak arkaik ritüellerle ilişkisi öncelikle dijital kapitalizm çağında modern insanın içerisinde bulunduğu irrasyonel koşullarla ilgilidir. Geleneksel toplum değerlerinin çözülmesiyle giderek bireysel bir yaşam kurmaya yönelen Türk insanının, bu toplumsal gerçeklik içinde ayakta durmakta zorlandığı anlarda, kültürel kodlarından beslenen yeni ritüellere yönelmesi doğal bir süreçtir. Bu noktada çağdaş ritüelleri anlamak, bireysel olduğu kadar toplumsal düzeyde yaşanan krizlerin mahiyetini kavramayı mümkün kılar. Bu durum, sağlıklı toplumsal geçişlerin sağlanabilmesi adına sosyal bilimlere veri sunarken, halkbilimin çağdaş ritüellerin izini sürme gerekliliğini de açığa çıkarmaktadır. Toplumsallık vurgusu zayıf, kutsaldan arınmış bir dünyada mitik bilinçten beslenen hayal panoları insanın varoluşsal gereksinimlerini karşılamak bakımından asgari düzeyde de olsa geleneksel ritüellerin işlevlerini sürdürmektedir. Hayal panolarının bu işlevleri sürdürebilmesi taşıdığı birtakım arkaik niteliklere bağlıdır: Hayal panolarında kullanılan sembolik dil, döngüsel zaman algısı ve bu zaman algısıyla ilişkili olarak ilk yaratılış zamanına atfen yenilenmenin, arınmanın, bereketin doğurulabileceğine dair inanç. Hayal panolarının taşıdığı bu nitelikler, mağara resimlerinden mevsimsel bereket ritüellerine, seyirlik oyunlardan Nevruz ve Hıdrellez gibi ritüellere uzanan bir çizgide, bu çalışmada birlikte değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Halkbilimi, Hayal Panosu, Ritüel, Nevruz, Hıdrellez

ABSTRACT: The main aim of this study is to determine whether “vision boards” translated into Turkish as “hayal panosu” are related to archaic and traditional rituals. The study argues that vision boards originate from the same source as humanity’s ancient rituals; they represent a contemporary example of humanity’s attempt to find meaning and stability through magical methods based on mythical thought. The relationship between vision boards as a contemporary ritual and archaic rituals is primarily related to the irrational conditions in which modern man finds himself in the age of digital capitalism. As Turkish people increasingly gravitate towards

* Dr. Öğr. Üyesi-Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü/Bayburt-fatihkoksall@bayburt.edu.tr (Orcid: 0000-0003-3101-6008)

This article was checked by Turnitin.

Bu eser Creative Commons Atıf-AynıLisanslaPaylaş 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

individualistic lifestyles due to the disintegration of traditional societal values, their turning to new rituals nourished by their cultural codes is a natural process when they struggle to survive within this social reality. Understanding contemporary rituals at this point makes it possible to grasp the nature of crises experienced at both the individual and societal levels. This situation provides data for the social sciences to ensure healthy social transitions, while also revealing the necessity for folklore to trace the origins of contemporary rituals. In a world with a weak emphasis on sociality and devoid of the sacred, vision boards, nourished by mythical consciousness, continue to fulfill, at a minimal level, the functions of traditional rituals in meeting humanity's existential needs. The ability of vision boards to continue fulfilling these functions depends on certain archaic qualities they possess: the symbolic language used in vision boards, the cyclical perception of time, and the belief that renewal, purification, and fertility can be born by referring to the time of the first creation in relation to this perception of time. These qualities of vision boards evaluated together in this study, within a line extending from cave paintings to seasonal fertility rituals, from theatrical performances to rituals such as Nevruz and Hidrellez.

Keywords: Folklore, Vision Board, Ritual, Nevruz, Hidrellez

Giriş

Dinsel ve bilimsel düşüncenin etkileri ve nihayetinde 20. yüzyılın ikinci yarısında başlayan internet çağıyla birlikte insanlık, evreni anlamlandırma konusunda büyük bir dönüşüm geçirmiştir. Buna karşın mitik düşünce ve davranışların tesirinin hâlâ sürmekte olduğu, insanlığın anlam arayışında bir gereksinimi karşıladığı görülmektedir. Bilim ve teknikle doğa karşısında kazanılan zaferler ölüm gerçeğini yok edememektedir. Cennet mitosuna duyulan özlem ise en basit hayallerde bile kendini göstermektedir. Öyle ki M. Eliade bu durumu mitsel düşünce ve davranışların bir kalıntısı olarak değil bilakis sürdürülmekte olan varoluşsal bir olgu olarak modern insanın başarı saplantısına kadar indirgemektedir (2001: 227). Bu tespitten istifade ederek, arkaik insanın anlam arayışında sanatsal bir eşik olarak kabul edilen mağara resimlerinde sembolik olarak ifade bulan mitsel düşünce ve davranışların, Türkçeye “hayal panosu” olarak çevrilen “vision board”larda yeniden ortaya çıktığı söylenebilir. Tarihsel süreçte mağara resimlerinde, mevsimsel bolluk ritüellerinde, Nevruz ve Hidrellez törenlerinde, seyirlik oyunlarda insanın anlam arayışı çeşitli biçimlerde ortaya çıkmıştır. Ölüm karşısında duyulan çaresizlik ve geleceğe ilişkin istikrar arzusu, mitsel düşüncenin bir ürünü olan büyüsel yöntemlerle giderilmeye çalışılmıştır. Bu arayışın son örneği ise hayal panolarıdır. Ancak gelinen noktada bu arayışların en önemli ayağı olan toplumsal boyutun, bireysel hazlar karşısında ortadan kalktığı da görülmektedir.

Literatürde bu çalışma başladığında henüz yayımlanan A. Bali ve T. Alpay’ın halkbilime kıymetli bir katkı sağlayan “Ritüelistik Törenlerin Sosyokültürel Dönüşümleri: Manifest Tablosu / Hayal Panosu” adlı makalesi dışında bir çalışmaya rastlanmamıştır. İlgili çalışmada hayal panosunun modern hayatın evrensel toplumsal-kültürel dönüşümüyle ortaya çıkan özelde ise yerel ritüellerle şekillenen yapısından ve işlevlerinden söz edilmiş, anket yöntemiyle katılımcıların görüşlerine yer verilmiştir (Bali ve Alpay, 2025). Bu çalışmada ise hayal panolarını yaratan arkaik bilincin geçmişten

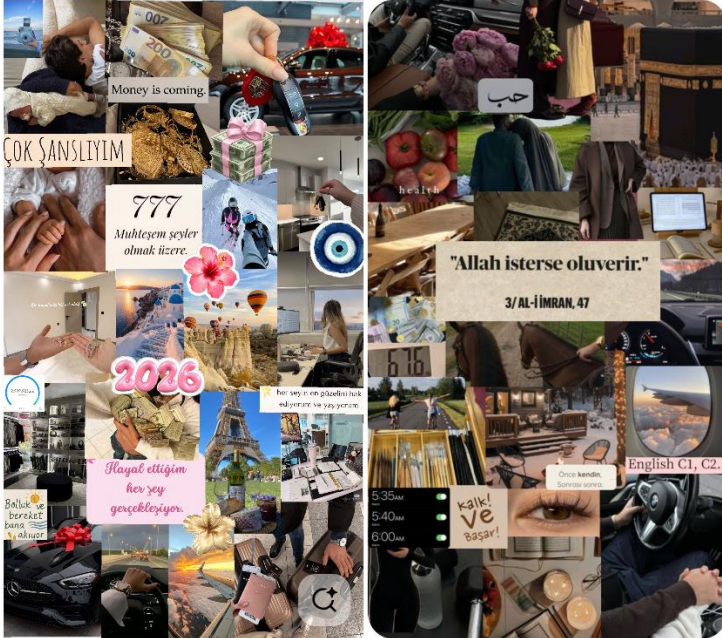
günümüze ortaya koyduğu benzer ritüelleri hangi bilinç, metod ve amaçla yaptığına değinilecek ve kadim ritüellerin hayal panoları ile olan mitsel ilişkisinin mahiyeti üzerinde durulacaktır.

Hayal Panolarını Meydana Getiren Şartlar

Hayal panolarının mitik bilinçle ilişkisine geçmeden önce bu uygulamayı bir gereksinim haline getiren şartlardan söz etmek gerekmektedir. Mitik dünya görüşünün yaygınlığı ve geri plana düşmesi hakkındaki yaygın kabul, Batı düşüncesinde mitolojik dünya görüşünü dışlayan, mitleri uydurma anlatılar olarak gören Yunan akılcılığından başlayan süreç sonunda modern bireyin artık evreni insani bir bakış açısıyla kavradığı gerçeğidir (Brockett, 2000: 20). M. Weber (Arslan, 2025), modernleşmenin yarattığı bu dönüşümü “büyü bozumu” kavramıyla tanımlamıştır. Bu tanım evrenin düzeninin artık doğaüstü müdahalelerle açıklanmadığını, mitik ve dinsel yorumun geri plana düştüğü gerçeğini ifade etmektedir. Rasyonelleşmeyle dünya her ne kadar daha öngörülebilir hale gelse de insanın anlam arayışının ihmal edildiği de bir gerçektir. Modern kültür eleştirisi bağlamında günümüz kapitalist tüketim alışkanlıklarını, bilim ve teknolojideki gelişmelerle insan aklını da aşan bilgi üretiminin yarattığı yeni bir gerçeklik algısını tanımlamak üzere ortaya atılan “yeniden büyülenme” kavramı ise bu süreçte ortaya çıkan yeni ritüelleri anlamak için anahtar bir kavramdır. Günümüz insanı artık yapay zekâ, veri analizleri ve algoritmalarla çevrili bir dünyada işleyişini kavrayamadığı gerçeklik içinde neredeyse büyüsel bir şekilde yönlendirilmekte, “teknoloji tanrıları”ndan medet ummaktadır. Böylece modernizmin yarattığı büyü ve anlam dünyasında ortaya çıkan boşluk, kapitalizm ve çağın teknolojik hamleleriyle şekillenen yeni toplumsal yapı tarafından, ritüel benzeri yeni uygulamalar aracılığıyla doldurulmaktadır. Fakat bu uygulamalar geleneksel ritüellerin aksine birey ve toplumu yenileyici, dönüştürücü, arındırıcı etkiden yoksun ve daha çok tüketim alışkanlıklarına yön verme amaçlı uygulamalardır. M. Eliade (2001: 226), çağdaş mitlerle kapitalist dünyada modern insanın gizli özlemlerinin karşılandığını belirtmektedir. Kısacası modern insanın içinde bulunduğu irrasyonel koşullar, bu koşulları yönlendiren dijital kapitalizm, mitik bilinçle ortaya koyulan ritüellerin benzerlerini topluma gereksindirmektedir. Örneğin hayal panolarının nasıl hazırlanacağı üzerine bilgi veren bir internet sitesi, bağlı bulunduğu şirketler topluluğu bünyesinde satılan metaların her birini (otomobil, tatil vs.) okuyucularına hazırlayacakları panoda yıl içinde ulaşılması gereken bir hedef olarak göstermektedir. Hayal panolarına yönelen bilincin arka planında, bilim ve teknolojide yaşanan gelişmelerle geleneksel neden-sonuç ilişkisiyle kurulan bilginin ötesine geçilmesi ve buna bağlı olarak arkaik dönemde insanın doğa karşısında hissettiği acziyet ve öngörülemezlik duygularına benzer bir tehdit algısının oluşması da bulunmaktadır. Bu gereksinimlerin son yıllarda yaygınlaşan bir ürünü olan hayal panoları, her kültürün kendi mit-ritüel kodlarından bağımsız olmamak kaydıyla ortaya koyduğu yeni nesil ritüellerdendir.

Vision Board - Hayal Panosu

Türkçeye “hayal panosu” olarak çevirisi yapılan “vision board”lar bireyin ulaşmak istediği hedefleri, arzuladığı yaşam biçimini ve içsel yönelimlerini görsel semboller aracılığıyla somutlaştırdığı kişisel bir anlatı alanıdır. Bu alan maddi bir pano olabileceği gibi dijital ekranlarda bir hatırlatıcı şeklinde de karşımıza çıkabilir. Hayal panolarından maksat, hedeflerin netleşmesini sağlamak, öncelikleri görünür kılmak, günlük kararları uzun vadeli hedeflerle uyumlu hale getirmek ve odaklanmayı kolaylaştırmak şeklinde sıralanabilir. Panolarda somutlaştırılan kategoriler daha çok kariyer, sağlık, seyahat, ilişkiler ve finans konusundadır (URL-1). Hangi alana odaklanılmak isteniyorsa o alanla özdeşleşmiş, zamanla sembolik anlam kazanmış görseller ve kısa ifadelerle oluşturulan, kesilip yapıştırılarak hazırlanan panonun temel önceliği estetik haz üretmekten ziyade, bireyde hedefle ilişkili duygusal bir yönelim ve içsel motivasyon uyandırmaktır. Hazırlanan pano, kişinin güne onunla başlayacağı yahut her gün görebileceği bir yere konumlandırılmalıdır. Hayal panosu hazırlamanın şart koşulan belirli bir zamanı olmamakla birlikte bazı dönemlerin bu süreci daha anlamlı ve etkili kılacağı düşünülmektedir. Yeni yıl, hayal panosu hazırlamak için en uygun ve kabul gören zaman dilimi olarak kabul edilmektedir. Zira yeni yıl, geçmiş yılın muhasebesini yapmak, geleceğe dair yeni umutlar biriktirmek ve temiz bir sayfa açmak için doğal bir başlangıç zamanıdır. Ayrıca doğum günü, mezuniyet gibi kişisel dönüm noktaları ve astrolojik olarak enerji yoğunluğunun yüksek olduğu yeni ay gibi dönemler kozmik zamanla uyumu dolayısıyla hayal panosu hazırlamak için ideal kabul edilen dönemlerdir (URL-2).

Görsel 1-2: Dijital Platformlarda Hazırlanan Hayal Panosu Örnekleri (URL-3; URL-4).

Hayal panosu ritüelinin ortaya çıkışını mitik bilinçle ve arkaik ritüel yapıyla ilişkilendirerek ritüel örnekleri üzerinden açıklanan bu süreç “çekim yasası” teorisiyle bilimsel açıdan temellendirilmektedir. Bu teori bireylerin düşüncelerinin evrenle etkileşime girerek istediklerini çekebileceği düşüncesine dayanır. Çekim yasasından hareketle, somutlaştırma yoluyla bilinçaltına yönlendirilen odaklar, bireylerin karşılaştıkları durumları fırsata çevirmesine yardımcı olmakta ve düşüncelerinin evrenle etkileşime girmesini sağlamaktadır. Bireyin düşünce gücünü, enerjisini, pozitif inançlarını kullanarak dileklerini gerçekliğe dönüştürme süreci kişisel gelişim ve spiritüel akımların etkisiyle sosyal medyada “manifest etmek” ifadesiyle karşılanmaktadır (Bali ve Alpay, 2025: 96, 100). Fakat kolektif bilinçaltından beslenen folklorik zihniyette daha genel bir tanımla popüler kültürde bilimsel açıklamalardan ziyade eski ritüellere, onları yaratan düşünce ve uygulamalara referans verildiği gerçeğini göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Örneğin A. Bali ve T. Alpay’ın (2025: 98) çalışmasında yer alan ankete katılan 90 kişinin % 84,3’ü hayal panolarını Hıdrellez ve Nevruz’la ilişkilendirmiştir. Ekşi Sözlük adlı sosyal medya platformunda da “vision board” başlığında kullanıcıların çoğunluğunun bu törenleri Hıdrellez ve Nevruz ile ilişkilendirdiği, bazılarının bu panoyu neredeyse büyüsel bir çekimde bulunma aracı olarak anladığı da görülmektedir. İçerik kullanıcılarından biri yaptığı panoyu Hıdrellez törenleriyle ilişkilendirmektedir: “Hıdrellez’de dilekleri çizip gül ağacına asıp sonra akan bir suya bırakmamız gerekiyordu ben bir kere çok detaylı bir çizim yapmıştım gitmek istediğim ülkelerin ikonik simgeleri vs. ama o yıl sadece pasaport çizimim gerçek olmuştu. Gerçi akan bir suya bırakmamıştım.” (URL-5). Bir başka içerik yazarı da panoyu Hıdrellez ile ilişkilendirmiştir: “İlk defa bu sene, önümüzdeki yıl için hazırladığım meret. Meret diyorum çünkü benim için henüz çok yeni ve Hıdrellez gibi buna çok benzer bir âdetimiz olduğundan biraz gelenekçi ya da muhafazakâr davranıyorum sanırım.” (URL-6). Önceki başlıkta hayal panosunu meydana getiren insanın dijital kapitalizm çağında tıpkı arkaik zamanlarda olduğu gibi büyüsel/mitik/duygusal bir bilinçle hareket ederek bu tür yeni ritüelimsi uygulamalara başvurduğu dile getirilmiştir. Bu bilinç, ilgili platformdaki bir kullanıcının pano hazırlama motivasyonunda açıkça görülür. İçerik yazarı, daha önce panosuna belirli bir yüzük ve çiçek türü ile ünlü bir kişinin görselini yerleştiren, dileklerinin her üçüyle de görseldekilerle aynı olmak üzere karşılaştıran arkadaşını örnek göstererek panoya olan inancını ifade etmektedir. Örneğin panoda görselleştirilen yüzükle ilgili olarak şu ifadeler kullanılmaktadır: “Beni bu yöntemi denemeye iten şeyler: Bir arkadaşımın geçen sene vision board hazırlayıp sevdiği adamla evlenmek istediği için de bu vision boarda bir yüzük fotoğrafı koymas ve çocuğun bu vision boardu hiç görmeden tıpatıp aynı yüzükle evlenme teklifi etmesi.” (URL-7). Hayal panoları, yalnızca mitik bilincin bir ürünü değildir. Kutsaldan arınmış ve toplumsallık vurgusu zayıflamış olsa da insanın varoluşsal gereksinimlerini karşılayan ritüel işlevleri asgari düzeyde sürdürmeleri bakımından arkaik

ritüellerle de benzerlik göstermektedir. Geleneksel ritüellerin işlevlerini tekrar hatırlamak bu noktada faydalı olabilir:

“Ayinler tinsel âlemi anlamak için bir araçtırlar (dinsel işlev); Bilinmeyen olaylardan kaçınmayı sağlayarak ve toplum yaşamına birörneklik kazandırarak kaygı giderici bir rol oynarlar (psikolojik işlev); Bireyi toplumla bütünleştirir, toplumsallaştırırlar (eğitsel işlev); Toplumun kültürünün gelecek kuşaklara devredilmesini sağlarlar (tarihsel/kültürel işlev); Toplumsal statüyü perçinlerler (siyasal işlev)” (Özbudun, 1997: 23).

Hayal panolarında kullanılan sembolik dil, döngüsel zaman algısı ve bu zaman algısıyla ilişkili olarak ilk yaratılış zamanına atfen yenilenmenin, arınmanın, bereketin doğurulabileceğine dair inanç da arkaik ritüellerle ilişki içerisindedir. Hayal panolarını yaratan bilinci ve bu bilincin ürünü olan yapının nasıl inşa edildiğini anlamak için arkaik bilinçten, sembolik dilden, zaman ve mekân algısından söz etmek gerekmektedir.

Arkaik Ritüelleri Meydana Getiren Mitik Bilinç ve Yöntemleri

Arkaik insanın gereksinimleri ve onlara ulaşma yöntemlerini kavramak için M. Eliade'nin arkaik bilinç hakkındaki görüşleri ve A. van Gennep'in arkaik dönemden bugüne ritüellerin sürekliliğine yaptığı vurgu önemlidir. M. Eliade'ye göre arkaik insan bilinci ölüm ve yok olma korkusu ile her eylemini, düşüncesini tanrısal bir prototiple ya da kozmolojik bir davranışla ilişkilendirerek “gerçeğe” katılmayı amaçlamaktadır. Bu bilinç dolayısıyla tarihî kişilikler ve olaylar da tarihselliğini yitirip toplumsal hafızanın unutkanlığıyla birleşerek metafizik prensiplerin taşıyıcısı arketiplere-sembollere dönüşmektedir. Böylece her tarihî unsur arketipine yaklaşma eğilimindedir. Arketipler âleminde yaşayan arkaik insan arketipik olanın tekrar edilebilme potansiyeli ile zaman ve mekân sınırlamasından, “tarihin dehşeti”nden kurtulmakta; tanrısal gerçekliğe katılmaktadır (Adıbelli, 2011: 268). İnsanlık tarihinde bir dönüm noktası olan ziraatın keşfiyle arkaik insan kozmik düzenle kendi var oluşu arasında benzerlikler kurmuş; ölüm, zaman ve mekân tasavvurlarını daha da geliştirmiştir. Ölümün geçici bir varlık tarzı, mekânın doğaüstü varlıklarla iletişime imkân veren bir yer, zamanın kozmik zamanla ilişkili olarak yenilenebilir oluşu arkaik insanın kabulleri; sembolik dil ise bu idrak tarzının rasyonel düşünce öncesine ait metafizik bir gerçekliği işaret eden ifade biçimi olmuştur (Adıbelli, 2011: 270). Sembol dünyayı sonsuza kadar kutsallaştırma ihtiyacını yansıtmakla aslında bir “homo religious” ve “homo symbolicus” olan insanın “cennet özlemi”ni dile getirmektedir. (Adıbelli, 2011: 133). Kısacası mitik bilinç ve bu bilincin ifadesi olan sembolik dil, içsel bir özlem duygusunun eseri olarak arkaik insanda olduğu gibi çağdaş insanın düşüncesinde ve eylemlerinde de belirebilmektedir.

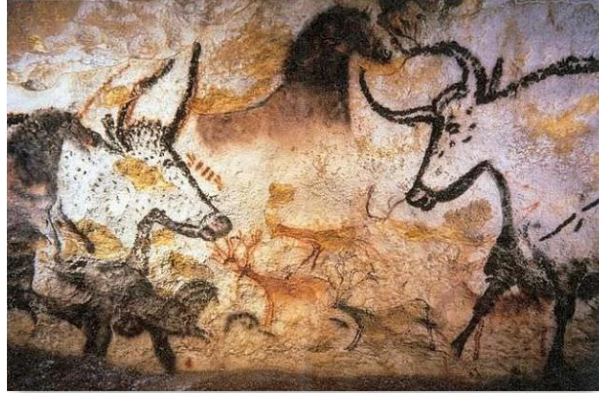
Arkaik insanın anlam arayışında tanrısal olanla kurduğu parça-bütün ilişkisindeki büyüsellik, düşünce dünyasının çalışma yöntemine dönüşmüş,

çevreyle olan ilişkisini de düzenleyecek kabiliyet kazanmıştır. Araştırmacılar, büyüsel yöntemleri düşük üretim düzeyi, geçim biçiminin tesadüfi oluşu, dış dünyanın nesnelliğinin tam olarak kavranamayışla da ilişkilendirmektedir. Gerçekliğin kontrol altına alınabileceği yanılsamasını yaratan eylemler başarının nedeni gibi görülürken bu motivasyonun gerçekliği gerçekten de kontrol altına alınabileceğini göstermesi çağdaş ritüellerdeki çekim yasası, bilinçaltı ve motivasyon vurgusunu hatırlatmaktadır (Şenel, 1982; Thomson, 1990: 30). Eliade'nin söylediği gibi paradigmatik jestleri taklit etmenin olumlu yanı insanı kendi sınırlarını aşmaya zorlaması; mitsel kahramanlarla aynı eylemleri yapabilmesini sağlamasındadır (2001: 185). Bu eylemler öte dünya tasavvuru ile meydana gelen mitlerin eylemsel boyutudur. Mit ile ritüel; dua ile ibadet, zikir ile sema gibi bir bütünün iki boyutudur (And, 2012: 308). Mitlerin başlıca işlevi içinde bulunduğu durumu başlangıç zamanındaki tanrısal eylemlerle ilişkilendiren insana, kriz zamanlarındaki etkinlikleri için bir model sunması, mitik öyküyü anımsayıp ritüellerin gücü ile bunu aşmasına yardımcı olmasındadır (Eliade, 2001: 18, 23). Dolayısıyla A. van Gennep'in ritüeller üzerine olan ünlü eserinde açık olarak gösterdiği gibi insanlık arkaik dönemden bugüne evrenin döngüsüyle ilişkilendirdiği dönemsel ve konumsal geçişlerindeki kriz anlarını ritüellerle ve hatta aynı ritüel şemayı takip ederek aşma azmindedir. Yaşam bunalımı dönemlerinde her ne kadar ayrıntılarda farklılık gözlemlense de insanlık bireysel ve toplumsal açıdan geçişlerin sağlıklı olması adına benzer ritüellere başvurmaktan geri durmamıştır (2022: 222). Kısacası insanoğlunun anlam arayışı, gereksinimleri biçim değiştirmiş fakat yok olmamıştır. Doğayı denetim altına aldığı yanılsaması özellikle kriz anlarında kendini göstermektedir. İnsanoğlu "öte"yi keşfinden itibaren mit ve ritüellerle gereksinimlerini ifade etmeyi sürdürmektedir. Çağdaş ritüeller içsel olduğu kadar dışsal krizlerin de mahiyetini anlamayı kolaylaştırmakla sosyal bilimlere veri sağlamakta; halkbilimin çağdaş ritüellerin izlerini sürmesi gerekliliğini açığa çıkarmaktadır. Bu noktada hayal panolarıyla benzer bilinç, gereksinim ve yöntemlere sahip olan selefi ritüeller sırayla ele alınacaktır.

Mağara Resimleri

Günümüzden 35 bin yıl öncesine kadar tarihlenen dünyanın farklı bölgelerinde yer alan mağara resimleri ortak sembolik bir dile sahiptir. Resimlenen figürlerin çoğunlukla erkek boynuzlu hayvanlar oluşu bu resimlerin bireysel yaratımın ötesinde bir meseleyi konu edindiğini gösterir. İsmail Gezgın (2011: 24-27), mağara resimlerindeki erkek bizon, geyik, boğa gibi büyük baş boynuzlu hayvanların betimlenmesini insanoğlunun arkaik korkuları ile ilişkilendirerek bunların toplumsal bir rahatlama yarattığını ifade eder. Çağın insanı için ortak düşman doğadır. Doğa, insanın avlayabildiği en vahşi ve güçlü erkek hayvanla temsil edilerek hem ölümü hem de bereket anlamında doğumu sembolize etmektedir. Araştırmacıların çoğunluğu mağara duvarlarına yapılan hayvan figürlerini ve av sahnelerini bereket törenleri olarak yorumlayıp bu resimleri mitik bilincin büyüsel

araçları olarak yorumlar. Ava çıkmadan önce görülen bu resimler, önünde yapıldığı düşünülen törenler, ava çıkanları fizyolojik ve psikolojik olarak ava hazırlamaktadır (Şenel, 1982: 78). Ernst Fischer (1990: 32) de mağara resimlerinde mitik bilincin izlerini bulur. Sanatın doğuşunu estetik kaygılarla değil arkaik insanın yaşam savaşında bir araç olarak büyüü kullanmasıyla ilişkilendiren Fischer'e göre mağara resimleri büyüsel işlev görmekte, doğa karşısındaki çaresiz insana üstünlük ve güven duygusu vermektedir.

Görsel 3: Lascaux Mağara Resimlerinden Bir Örnek (URL-8).

Mağara resimleri mitsel bilincin ürettiği sembolik bir dil ile gösterdiğinin ötesinde varoluşsal kaygılara işaret etmekte ve bu kaygıları toplumsal dayanışma duygusunu artıracak ritüellerle rahatlatma yoluna gitmektedir. Mağara resimlerinin ortaya çıkış bilinci, bunların arkasındaki gereksinimler ve insanlar üzerindeki etkisi; yapay zekâ çağında hipergerçeklik içinde yaşayan modern insanın koşulları ve gereksinimleriyle birlikte ele alınabilir. Modern hayatta insanlar arkaik dönemdekiyle biçimsel açıdan aynı olmasa da benzer varoluşsal kaygıları yaşamaktadır. Dolayısıyla insanlık aynı bilinçle ve aynı sembolik dille bu kaygıları aşabilmeyi umut etmektedir. Mağara resimleri ile hayal panoları ritüel anlamda duyusal-bedensel olarak benzer psikolojik ve fizyolojik etkiler yaratsa da, aralarındaki temel fark, mağara resimlerinin kolektif bir etkiye sahip olmasındadır.

Mevsimsel Bereket Ritüelleri

Berekete ilişkin hayal panolarıyla ilişki kurabileceğimiz ikinci önemli ve evrensel ritüel mevsimsel bereket ritüelleri ve onların kalıntıları olan seyirlik oyunlardır. Ziraatın keşfiyle birlikte insan kozmik düzenle kendi varoluşu arasındaki bağı düşünsel açıdan geliştirmiştir. J. Frazer (2004: 103), Altın Dal adlı eserinde kadim uygarlıkların mitlerinde, hâlâ yaşamakta olan seyirlik oyunlarda ortak bir tema olarak binlerce yıldır yaşayan ölüm, yeniden doğum, kutsal evlilik motiflerine dikkat çekmiş tanrılar-krallarla temsil edilenin mevsimlerin döngüsellği olduğunu söylemiştir. Bu eylemlerle yaratılmak istenen olay dramatik olarak temsil edilir ya da en azından arzu edilen gelişmeyi olumlu anlamda etkilediğine inanılır ki bunlar aslında temsil ettikleri etkiyi yaratmak için düzenlenmiş büyülerdir. A. van

Gennep de mevsimlerle ilişkili olarak ölüm ve yeniden doğum temasını dramatik olarak temsil eden törenlerin en büyük amacının iyi bir ekonomik duruma erişme olduğunu belirtir ve kozmik düzenle ilişkisini vurgular: “Aydın evreleri ile bitkisel, hayvansal ve beşeri yaşamdaki artış ve azalış arasında var olduğu düşünülen örtüşme insanlığın en eski inanışlarından biridir ve aslında gerçeğe oldukça yaklaşan bir örtüşmeye karşılık gelir.” (Gennep, 2022: 209). Gennep bu kabulden hareketle ne bireyin ne de toplumun doğadan ve evrenden bağımsız olmadığını ifade ederek kozmik geçişlerle ölüm ve yeniden doğuş düşüncesini içeren beşerî geçiş törenleri (erginleme, evlilik, doğum, dini toplumlara giriş vd.) arasında da bağ kurar. Bütün bu törenlerin altında yatan fikir bireyi belirli bir konumdan başka bir konuma sağlıklı geçirmek, eski insanın kabuğunu soymak, alttaki yeni teni ortaya çıkarmaktır (2022: 11, 212). Arkaik insanın bu tasavvuru gerçekleştirmesini mümkün kılan en önemli husus ise döngüsel zaman kavrayışıyla başlangıç zamanındaki (bahar) tanrısal eylemi ritüellerle tekrarlayabilmesi, yaratılışı yeniden vücuda getirebilmesidir.

Bu verilerden hareketle hayal panolarının hem ekonomi odaklı mevsimsel bereket ritüelleriyle hem de yenilenme, arınma ve erginlenme odaklı beşerî geçiş törenleriyle ilişkili olduğu görülmektedir. Binlerce yıldır sürdürülen bu ritüellerin benzer gereksinimlerle hayal panosunu ortaya koyan bilince tesir etmemesinin olanaksız olduğu hayal panosunun düzenlendiği yılbaşında (ekonomik), arınma (ilişkiler) ve erginlenme (kariyer) konularındaki beklentileri açığa çıkarmasında belirginleşmektedir. Özellikle geçiş dönemlerinde hazırlanan hayal panolarında ekonomik kaygıları yansıtan görseller ağırlıktadır. Yine insanın kozmik düzenle kurduğu bağ dolayısıyla geçiş dönemlerinin yaratacağı etkidenden yararlanmak amacıyla dünya ve öte dünyaya ilişkin beklentilerin açığa çıktığı görülmektedir.

Nevruz ve Hıdrellez

Kökleri itibarıyla mevsimsel bereket ritüelleri kapsamında değerlendirilmekle birlikte, ziraat temelli bir toplum yapısına sahip olmayan göçebe Türk medeniyetinin bahar ve yaz kutlamaları olarak şekillenen Nevruz (21 Mart) ve Hıdrellez (6 Mayıs), Frazer’in sözünü ettiği türden kişileştirilmiş ölüm ve diriliş mitlerinin dramatik sahnelenişinden ziyade, eski olandan arınmayı, bereketi, doğanın yenilenmesini, sembolik ve kolektif ritüel pratikler aracılığıyla temsil eder. Bu temsiliyette mevsimsel bereket ritüellerinde olduğu gibi büyüsel nitelik taşıyan sembolik uygulamalar aracılığıyla “yaratılış zamanı”ndaki ilklere atıfla arınma, yenilenme ve bereketin cezbedilmesi amaçlanır. Nevruz’da ateşle ilgili arınma, Hıdrellez’de su kenarlarında, gül ağacı çevresinde gerçekleştirilen kısmet, şifa, bereket dileklerini içeren ritüeller, eski mitik bilinç ve ritüel uygulamalarından çok şey yitirmiş olsa da bu ritüellere ilişkin uygulamaların kolektif hafızada yer etmiş olması dolayısıyla hayal panoları hakkında görüş bildirilirken bu tür sembolik pratiklere sıklıkla atıfta bulunulmasına yol açmaktadır. Örneğin vaktiyle halk inançları arasında önemli bir yer işgal

eden Hıdrellez ve Nevruz'da gerçekleştirilen uygulamalardan olan Martavallardan ve Nevruzîyelerden kısaca söz etmek halkın bu tür inançlara ne kadar teveccüh gösterdiğini, aynı bilinçle hayal panolarına neden yöneldiğini anlamaya yeter. Günümüzde azalmakla birlikte batılılaşma, rasyonelleşme hareketlerine kadar Türk halkının bu tür inançlara ilgi duyan bir düşünce yapısına sahip olduğu geleneksel yaşantı hakkında bilgi veren kaynaklarda görülmektedir.

Refik Halid Karay (2017: 39; 2014: 257), eski İstanbul geleneklerinden söz ettiği gazete yazılarının yer aldığı “Elli Yıl Önceki” adlı kitapta yer alan “Mânî Çömleği” yazısı ve aynı serinin “Edebiyatı Öldüren Rejim” kitabındaki “Türk Halkının Aşk Cıvıltısı” adlı yazılarında kısmet açmaya yönelik olan Martaval okuma ritüelini, bu ritüele olan inancı anlatmaktadır. Martaval ritüeli, kadınlar ve evlenme yaşına gelmiş genç kızlar arasında dindarca bir iş yaptıklarının bilinciyle Hıdrellez arifesinde başlamaktadır. Su dolu bir çömlek Hıdrellez öncesinde gül ağacı altına ertesi gün açılmak üzere koyulmaktadır. Hıdrellez günü mânici bir kadın genç bir kızın başı üzerinde çömleğin tülbentini açar, mâniler eşliğinde çömleğin içerisine koyulan nesneleri mâniler eşliğinde okuyarak “tam üstüne vurdu, falı güzel çıktı” gibi sözlerle birlikte sahiplerine verir. Nevruz'da da yine bereket, şifa, arınma, yenilenme gibi temenniler için toplumumuzda birtakım uygulamalara başvurulmuştur. Örneğin Osmanlı Devleti'nde Nevruz dolayısıyla sarayda ve özellikle halk tabakasında Nevruzîye macunlarının vaktine de dikkat edilerek tüketildiği bilinmektedir: “O devirlerde, halk arasında, Nevruzîye hakkında sarsılmaz bir inanç vardı. Bu inanca göre Nevruzîye bazı hastalıkların en birinci ilacı idi. Örneğin: Nevruz sabahı aç karnına alınacak bir kaşık Nevruzîye körlükten kötürümlüğe; sıtmadan romatizmaya kadar bire bir gelen bir ilaçtı. Hatta kısırlığın, cinsî iktidarsızlığın yegâne sağaltıcı bir ilacıydı.” (Ülkütaşır, 1977: 310). Nevruz ile ilişkilendirilen başka birtakım gelenekler de özellikle yaratılış/başlangıç zamanına yapılan vurgu ile dikkat çekmektedir. Nevruza çıkan gecenin gündüze döndüğü anda dünya yüzeyindeki bütün suların uykuya dalıp tekrar akmaya başladığı, ölüp dirildiği bir an vardır ki o anı yakalayan kimsenin dileklerinin kabul olacağına inanılmaktadır (Beydili, 2004: 42). Kısacası hayal panolarıyla yakın tarihli uygulamalar olmaları dolayısıyla en çok ilişkilendirilen Nevruz ve Hıdrellez'e ilişkin ritüellerin de yine mağara resimlerini ve diğer uygulamaları meydana getiren mitik bilinçle aynı zihniyetin ürünü oldukları çok açıktır. Sembolizm, döngüsel zamana riayet, sempatik büyü ve gereksinimlerin kategorileri çağlar boyunca aynı kalmıştır. Modern yaşamla birlikte tabiat kültlerine destekleyici unsur olarak başvurma imkânı azalırken, ritüellerin uygulanış biçimi de giderek bireysel bir karakter kazanmıştır.

Sonuç

Bu çalışmada Türkçeye “hayal panosu” olarak çevrilen “vision board”ların, insanlığın kadim ritüelleriyle aynı kaynaktan doğduğu; insanın anlam ve istikrar arayışının mitik düşünceye dayanan büyüsel yöntemler

aracılığıyla karşılanma çabasının güncel bir örneği olduğu savunulmaktadır. Hayal panolarının çağdaş bir ritüel olarak arkaik ritüellerle ilişkisi öncelikle dijital kapitalizm çağında modern insanın içerisinde bulunduğu irrasyonel koşullarla ilgilidir. Bilişim ve teknolojiadaki gelişmeler karşısında modern insanın, arkaik dönemde doğa karşısında hissedilen acziyet ve öngörülemezlik duygularına benzer bir tehdit algısı geliştirmesi, çağdaş ritüellerin ortaya çıkış koşulları arasında yer almaktadır. Bununla birlikte bu koşulları yönlendiren dijital kapitalizm, mitik bilinçle ortaya koyulan ritüellerin benzerlerini topluma gereksindirmekte; ritüeller aracılığıyla tüketim alışkanlıklarını yönlendirmektedir. Çağımızda algoritmalarla şekillenen yeni bilgi gibi dijital kültürün de değerlerden bağımsız olmadığı gerçeği, hayal panolarının kültürel kodlarla ilişkisinin başka bir etkenidir.

İnsanoğlunun anlam arayışı, gereksinimleri biçim değiştirmiş fakat yok olmamıştır. Yönlendirilsin ya da yönlendirilmesin, toplumsallık vurgusu zayıf, kutsaldan arınmış bir dünyada mitik bilinçten beslenen hayal panoları insanın varoluşsal gereksinimlerini karşılamak bakımından asgari düzeyde de olsa geleneksel ritüellerin işlevlerini sürdürmektedir. Hayal panolarının bu işlevleri sürdürebilmesi taşımış olduğu birtakım arkaik niteliklere bağlıdır: Hayal panolarında kullanılan sembolik dil, döngüsel zaman algısı ve bu zaman algısıyla ilişkili olarak ilk yaratılış zamanına atfen yenilenmenin, arınmanın, bereketin doğurulabileceğine dair inanç. Taşıdığı bu nitelikler ise özellikle birtakım ritüellerle benzerlik arz eder. Bunlar mağara resimlerinde sergilenen ritüeller, mevsimsel bereket ritüelleri, seyirlik oyunlar, Nevruz ve Hidrellez ritüelleri olarak sıralanabilir.

Sonuç olarak insanoğlu, varoluşsal düzlemde “cennet mitosuna” bağlılığı dolayısıyla, “öte”yi keşfinden bu yana mit ve ritüeller yoluyla ihtiyaçlarını ifade etmiş; geçmişten kopmaksızın geleceğini inşa etmeyi sürdürmüştür. Doğayı denetim altına aldığını düşünen insanın özellikle kriz zamanlarında tekrar mit-ritüellere başvurması bunun bir yanısıra olduğunu göstermekte; mit ve ritüellerin, geleneklerin toplum hayatındaki önemini açığa çıkarmaktadır. Geleneksel toplum değerlerinin çözülmesiyle giderek bireysel bir yaşam kurmaya yönelen Türk insanının, bu toplumsal gerçeklik içinde ayakta durmakta zorlandığı anlarda, kültürel kodlarından beslenen yeni ritüellere yönelmesi doğal bir süreçtir. Mit ve ritüeller tam da bu anlarda, toplumsal geçişlerin sağlıklı olmasını sağlamak için tarih boyunca işlev görmüşlerdir. Bu noktada çağdaş ritüelleri anlamak, bireysel olduğu kadar toplumsal düzeyde yaşanan krizlerin mahiyetini kavramayı mümkün kılar. Bu durum, sağlıklı toplumsal geçişlerin sağlanabilmesi adına sosyal bilimlere veri sunarken, halkbilimin çağdaş ritüellerin izini sürme gerekliliğini de açığa çıkarmaktadır.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- Adıbelli, R. (2011). *Mircea Eliade ve din*. İstanbul: İz.
- And, M. (2012). *Oyun ve bugün*. İstanbul: YKY.
- Arslan, K. (2025). Yeniden büyülenen dünyaya Weber'in kavramlarıyla bir bakış. *HUMANITAS – Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(26), 49-72.
- Bali, A. - Alpay, T. (2025). Ritüelistik törenlerin sosyokültürel dönüşümleri: manifest tablosu/hayal panosu. *Selçuk Türkiyat*, 66, 93-106.
- Beydili, C. (2004). *Türk mitolojisi ansiklopedik sözlük*. Ankara: Yurt Kitap.
- Brockett, O. G. (2000). *Tiyatro tarihi*. (ed.: İ. Bayramoğlu), Ankara: Dost.
- Eliade, M. (2001). *Mitlerin özellikleri*. (çev.: S. Rifat), İstanbul: Om.
- Fischer, E. (1990). *Sanatın gerekliliği*. (çev.: C. Çapan), İmge Kitabevi.
- Frazer, J. G. (2004). *Altın dal dinin ve folklorun kökleri I*. (çev.: M. H. Doğan), İstanbul: Payel.
- Gennep, A. (2022) *Geçiş ritleri*. (çev.: O. B. Beşler), İstanbul: Nora Kitap.
- Gezgin, İ. (2011). *Sanatın mitolojisi*. İstanbul: Sel.
- Karay, R. H. (2014). *Edebiyatı öldüren rejim*. (hızl.: T. Birkan), İstanbul: İnkılâp.
- Karay, R. H. (2017). *Eller yıl önceki*. (hızl.: T. Birkan), İstanbul: İnkılâp.
- Özbudun, S. (1997). *Ayinden törene*. İstanbul: Anahtar Kitaplar.
- Şenel, A. (1982). *İlkel topluluktan uygar topluma*. Ankara: A. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Thomson, G. (1990). *Aiskhylos ve Atina*. (çev.: M. H. Doğan), İstanbul: Payel.
- Ülkütaşır, M. Ş. (1977). Çeşitli halk gelenek ve inançları üzerine küçük araştırmalar. *Türk Folklor Araştırmaları Yıllığı 1976*, 305-328, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.

Elektronik Kaynaklar

- URL-1: Vision board nedir ve nasıl yapılır? <https://galataport.com/tr/blog/vision-board-nedir-ve-nasil-yapilir> (Erişim: 12.01.2026)
- URL-2: Tepe, A. Vision board ile 4 adımda hayallerinizi hayatınıza çekin. Live To Bloom. <https://livetobloom.com/vision-board-ile-4-adimda-hayallerinizi-hayatiniza-cek> (Erişim: 12.01.2026)
- URL-3: Hayal panosu. Pinterest. <https://tr.pinterest.com/pin/248260998204759548/> (Erişim: 11.04.2026)
- URL-4: Hayal panosu. Pinterest. <https://tr.pinterest.com/pin/420805158956420784/> (Erişim: 11.04.2026)
- URL-5: Vision board. Ekşi sözlük. <https://eksisozluk.com/vision-board--5224980?p=1> (Erişim: 11.04.2026)
- URL-6: Vision board. Ekşi sözlük. <https://eksisozluk.com/vision-board--5224980?p=1> (Erişim: 11.04.2026)
- URL-7: Vision board. Ekşi sözlük. <https://eksisozluk.com/vision-board--5224980?p=2> (Erişim: 11.04.2026)

URL-8: Cave Painting in Lascaux. World History Encyclopedia.
<https://www.worldhistory.org/image/3539/cave-painting-in-lascaux/>
(Erişim: 12.04.2026)

Extended Summary

Humanity has undergone a profound transformation in how it makes sense of the universe, driven by the influences of religious and scientific thought and, ultimately, the advent of the internet age in the second half of the 20th century. Nevertheless, it is evident that the influence of mythic thought and behavior persists, fulfilling a specific need in humanity's quest for meaning. This study argues that "vision boards" translated into Turkish as "hayal panosu" originate from the same source as humanity's ancient rituals; they represent a contemporary example of the effort to satisfy the human search for meaning and stability through magical methods rooted in mythic thought. Accordingly, the study examines the consciousness, methods, and purposes behind similar rituals manifested by the archaic consciousness from the past to the present, while also exploring the nature of the mythic connection between ancient rituals and vision boards.

At the outset of this research, the only study found in the literature was the article "Ritüelistik Törenlerin Sosyokültürel Dönüşümleri: Manifest Tablosu / Hayal Panosu" by A. Bali and T. Alpay, which makes a valuable contribution to folklore studies. That study discussed the structure and functions of the vision board - shaped by local rituals and emerging from the universal sociocultural transformation of modern life - and incorporated participant views gathered via surveys. In contrast, the present study evaluates the similar rituals produced by the archaic consciousness which also gives rise to vision boards through the lenses of researchers such as M. Eliade, A. van Gennep, J. Frazer, E. Fischer, İ. Gezgin, and S. Özbudun, focusing on their interpretations of myth, ritual, symbolism, magical thought, and archaic consciousness. The literature review utilized books, articles, and relevant digital sources. In doing so, the study aimed to fill a gap in the literature regarding the relationship between vision boards, mythical consciousness, and ancient rituals.

A qualitative research approach was adopted, employing literature review and comparative analysis methods. First, the conditions giving rise to vision boards were examined within the contexts of modernization, "disenchantment", "re-enchantment" and digital capitalism. Subsequently, the study evaluated the mythical consciousness, symbolic language, and perceptions of time and space that underpin archaic rituals. Vision boards were compared with cave paintings, seasonal fertility rituals, traditional performances, and the rituals of Nevruz and Hidrellez in terms of symbolism, the perception of cyclical time, magical practices, and fundamental human existential needs. Additionally, internet and social media content related to vision boards was analyzed. The data obtained underwent qualitative analysis focusing on the functions, symbolic structures, objectives, and individual-societal dimensions of these rituals.

The study concluded that vision boards are not merely a modern personal development practice; rather, they represent a contemporary example of the human quest for meaning and stability being addressed through magical methods rooted in mythical thought. This is because the uncertainties modern humans face in the face of technology and digital capitalism generate a sense of threat akin to the powerlessness archaic humans felt before nature. Throughout history, myths and rituals have served precisely at such moments to ensure the healthy navigation of societal transitions. Vision boards bear similarities to archaic rituals in terms of symbolic language, the perception of cyclical time, and expectations of renewal, purification, and abundance. However, unlike traditional rituals, their social and sacred dimensions have diminished, and they have taken on a more individualistic and consumption-oriented character. Ultimately, while the forms of human needs and the quest for meaning have changed, they have not disappeared. Examining vision boards contributes to an understanding of individual and societal crises through contemporary rituals and highlights the necessity for folklore studies to track these modern-day rituals.

"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

İzinler ve Etik Kurul Belgesi/Permissions and Ethics Committee Certificate: Makale konusu ve kapsamı etik kurul onay belgesi gerektirmemektedir. / *The subject and scope of the article do not require an ethics committee approval.*

Finansman/Funding: Bu makale için herhangi bir kurum ve kuruluştan destek alınmamıştır./ No support was received from any institution or organization for this article.

Yapay Zekâ Kullanımı/Use of GenAI: Bu makalede yapay zekâdan yararlanılmamıştır./*GenAI was not used in this article.*

Destek ve Teşekkür/Support and Acknowledgment: Destek ve teşekkür beyanı bulunmamaktadır./ *There is no statement of support or gratitude.*

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / *There is no potential conflict of interest for the author regarding the research, authorship or publication of this article.*

Yazarın Notu/Author's Note: Yazarın bir notu yoktur./ *There is no author's note.*

Katkı Oranı Beyanı/Author Contributions: Makale tek yazarlıdır. / *The article has a single author.*